

Gamla Mönster!

Ana Rodriguez Garcia

Maria Honak

<http://anarodriguezgarcia.com>

November 2014

GAMLA MÖNSTER!

Inledning

Vi är två pedagoger som nu jobbar tillsammans, men vi kommer från väldigt olika platser. En av oss (Maria) har erfarenhet inom specialförskola och därför tyckte vi att det skulle vara intressant att undersöka hur pedagoger inom det fältet tänker. Erfarenheten pedagogerna själva är att diskussionen om genus inte är speciellt framträdande i förskolor där barnen har många andra speciella behov. Stämmer det överens med hur andra ser det?

Den andra av oss (Ana) kommer från Spanien och hon har kontakter i förskolan både i Spanien och här i Sverige (en spanjor som jobbar i en svensk förskola). Är det någon skillnad på hur man tänker på genus i en spansk förskola? Hur blir det för en spanjor att jobba i en svensk skola? Finns det något skillnad när det gäller genuspedagogik?

Alla dessa funderingar ledde oss till att fundera över på vilket sätt jobbade andra förskolor runt genusteman? Var det någonting de funderade på? Var det kanske något som styrde deras dagliga verksamhet? Eller kanske var det en gråzon där ingen riktig visste varför man pratar så mycket om det? I Läroplanen för förskolan står tydligt att alla förskolor ska arbeta för att traditionella könsmönster ändras (Läroplan för förskolan, Skolverket, 1998,5). Läroplanen är inget förskolor kan låta bli att följa, det är inga rekommendationer, utan ett arbete förskolorna SKA göra (Wedin, E-K, 2011,40) Hur fungerar det i verkligheten och har alla förskolor samma behov att jobba med genustänkande? När man jobbar med barn som har speciella behov, blir det andra aspekter som blir viktiga då?? Är det likadant i olika länder?

Vi kom på många frågor, men samlade dessa till en frågeställning som vi ville arbeta efter: Hur ser genusarbetet ut i olika pedagogiska världar inom förskolan. Skiljer det sig beroende på var man jobbar och med vilka barn?

Ett stort syfte som vi inte kommer kunna få svar på fullt ut med så få intervjuer, men vi hoppas att få en idé om hur det förhåller sig med hjälp av våra intervjuer. En av pedagogerna vi intervjuar är verksam i skolan istället för i förskolan. Hon är lärare inom särskolan och trots att särskolan har en

egen läroplan liknar pedagogiken och metodiken många gånger förskolans i särskolans yngre årskurser. Därför kommer vi att fokusera vår analys och diskussion på förskolan trots att hon arbetar i skolan.

Metodbeskrivning (Davidson, B., Patel, R, 2011, 131)

Utifrån vårt syfte valde vi ut två pedagoger som jobbar inom specialpedagogiken, den ena är lärare på en särskola, med de yngre åldrarna och den andra är specialpedagog på en specialförskola. Tre intervjuade pedagoger arbetar inom den sk. traditionella förskolan i Sverige, en av dessa är från Spanien och har även hon erfarenhet av förskolor både i Spanien och Sverige. En intervjuad pedagog jobbar på en förskola i Spanien. Vi intervjuade deltagarna via mail och har haft tillfällen att ge feedback och be om komplimenter där vi känner att det har behövts.

De intervjuade är:

Stina, särskollärare, arbetar i särskola med åldern 6-8.

Sandra, specialpedagog, arbetar på specialförskola

Elin, barnskötare som utbildar sig till förskollärare parallellt med jobbet på förskola

Elena, psykolog, arbetar på förskola

Lena, förskollärare, arbetar på förskola

Eva, lärare, jobbar på förskola i Spanien

Frågorna de intervjuade svarade på var följande:

1. Tycker du att din arbetsplats är jämställd? Vad fungerar bra? Vad fungerar mindre bra?
2. På vilka områden måste förändring ske för att uppnå jämställdhetsmålen?
3. Vad är svårast att förändra?
4. Vad är jämställdhet för dig?
5. Arbetar ni medvetet med något jämställdhetsprojekt? Berätta!

Utan att vi bad om det svarade alla intervjuade i löpande text utifrån vad de kom att tänka på. Det blev av den anledningen ganska likt ett samtal, förutom att vi inte kunde ge svar och respons direkt utan via mail. Alla de tillfrågade pedagogerna valde att svara på frågorna.

Sammanfattning av intervjuerna utifrån teman

När vi läser igenom intervjuerna är det några saker som ganska omgående fångar vårt intresse och som vi ser som mönster. Flera av de intervjuade anser att det inte går att få en jämställd förskola så länge den är kvinnodominerad.

Även att samhället och gamla mönster inom förskolans organisation och vardag gör det omöjligt att uppnå en riktig jämställdhet är ett vanligt svar. Det blir svårt att börja förändra när samhället ser ut som det gör. Det skulle vara som att börja med taket när man bygger ett hus. Grunden saknas. Flera ser även sina kollegor som hinder till en genusmedveten pedagogikk.

Vi uppfattar att alla intervjuade pedagoger ser fler hinder än möjligheter till genusarbete. Därför handlar två av våra teman om hinder. Vi har valt att kalla dem: *Hinder-förskolan är kvinnodominerad* och *Hinder-det är svårt att ändra gamla mönster i samhället*.

Tre av pedagogerna har på frågan om vad jämställdhet är för dem svarat på ett sådant sätt att det är tydligt att de blandar ihop jämställdhet med jämlikhet. Två av dessa är just de två pedagoger som arbetar inom specialpedagogiken och de uttrycker båda att de inte ser till genus i sin verksamhet utan till individens behov. Det stämmer överens med erfarenheten som Maria har och som beskrivs i inledningen. De tre andra intervjuade svarar på ett sätt som visar att de vet vad jämställdhet innebär. Dessa frågor ledde fram till två teman: *Vad är genus för mig?* samt *Är genus närvarande?* Med det sista temat menar vi om pedagogerna tänker genus i sin vardag eller inte. Att det visar sig vara pedagogerna inom specialpedagogiken som inte säger sig tänka på genus alls och om det i så fall finns forskning inom detta område är inget som finns med i vår litteratur på denna kurs, men eftersom vi har frågeställningen med i vårt syfte finns det med som ett eget tema.

Analys och diskussion

1. Hinder - förskola är kvinnodominerad

Vi hittar ett tema i intervjuerna i att flera anser att det inte går att få en jämställd förskola så länge den är kvinnodominerad.

De tänker då att förskolan skulle bli mer jämställd per automatik om det bara kom in fler manliga pedagoger. Stämmer det? eller skulle det kanske bli som forskning har visat händer när kvinnor blir chefer (Connell, R, 2009, 160) Männerna skulle då inte bidra med manliga egenskaper utan anamma kvinnliga egenskaper.

Kan det inte vara så att det skulle berika förskolan med fler män. Men inte enbart för att ge pojkar en förebild, utan för att det skulle berika diskussionerna och vidga perspektivet i pedagoggrupperna, likväl som det berikar diskussionerna och vidga perspektivet i pedagoggruppen att ha människor från olika kulturer, sexuella läggningar och politiska åskådningar. Vi tror snarare att förskolan mår bra av mer mångfald, av alla, inte bara av män. DET berikar och vidgar!

Vi hittar stöd i vårt resonemang hos Thomas Johansson (Nya uppväxtvilkor - Samhälle och individ i förändring, 2013, Liber) som pratar om Inga Wernerssons & Rolf Landers studie, där de också undrade om den här frågan och undersökte hur arbetsfördelningen såg ut på förskolor med manliga och kvinnliga pedagoger respektive på förskolor där det bara fanns kvinnliga pedagoger. Som vi sa förut, att ha män i pedagoggruppen berikar gruppen för att det finns flera perspektiv i diskussionen. Men jämställdheten kommer tyvärr inte automatiskt bara för att arbetslagen har jämn könsfördelning. Thomas Johansson förklarar att *där kunskapen om genus var låg, tenderade snarare könsblandade arbetslag att utföra könstereotype sysslor. I enkönade arbetslag däremot fanns ett större spektrum, möjligen eftersom de kvinnliga pedagogerna där fick utföra se arbetsuppgifter som behövde göras* (Johansson, T., 2013, 75). Det som vi kan uppfatta av Johanssons ord är att kunskap och medvetenhet, tillsammans med vilja och fokus är det som kan verkligen leda samhället för att uppnå jämställdhet. Och den här tar oss till den andra hinder som de flesta intervjuade såg för att uppnå jämställdhet.

2. Hinder - det är svårt att förändra gamla mönster i samhället.

Fem av de sex intervjuade tycker att samhällets gamla mönster är ett hinder för att uppnå jämställdheten. De tycker att de är pedagogernas genuskodade beteende och traditionella attityd

som skapar ojämställda förhållanden mellan barnen. Det blir problematiskt att se någon förändring i genusnormen ur den synvinkel eftersom det är vi vuxna i vår interaktion med barnen som vidareför gamla normer och därmed begränsar barnens utrymme för hur de ska agera och hur de ska se ut och vilka förväntningar vi har på dem (Wedin, E-K, 2011, 27)

Skolan uppfattas som en institution för att vidga mönster och skapa normen och samtidigt som en instrument för förändring och samhällets utveckling. I betänkandet [Flickor, pojkar, individer](#): Om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan. (SOU 2010:99) kan man läsa att skolan har två huvudsakliga uppdrag: *förmedla den värdegrund som det svenska samhället vilar på, och förmedla de kunskaper som anses nödvändiga för varje individ och samhälletsmedlem.* (SOU 2010:99, 55, 56). Samtidigt, enligt Lpo 94 har skolan ett ansvar att motverka traditionella köns mönster, [...] *Det är en särskild utmaning för skolans personal att ägna sig åt normproducerade verksamhet, samtidigt som läroplanerna föreskriver att flickor och pojkar ska ges lika möjligheter och villkor i skolan* (SOU 2010:99, 56). Det betyder att pedagoger har en bidimensionell roll som går ut på att bidra till att förmedla samhällets värdegrund samtidigt som de ska bryta normen. Skolan blir bipolar, den sitter fast mellan förväntningar för samhällets utveckling och förändring och den traditionella roten som var uppspunget till dess inkomst.

Skolan förväntas av några att ändra samhället till ett mer jämställt sådant från insidan. De som tror på det känner sig ofta maktlösa för att de inte ser att majoriteten är lika intresserade. De upplever det som omöjligt, eftersom samhället, som en stort, obrottsligt och oflexibelt block "gör motstånd" mot förändring (både för att de tror på traditionen eller för att de är inte intresserade på det). Martinsson och Reimers skriver att *många har betonat hur viktig skolan är för att den kan vidga perspektiven på hur man kan leva* (Martinsson, L. & Reimers, E., 2014, 55). *Varje individuell lärare förkroppsligar samhället i klassrummet* (Martinsson, L. & Reimers, E., 2014, 58). Skolan är som en laboratorium, där kombinationen av alla sina komponenter har förmågan att skapa oanade resultat. Skolan betyder ingenting om vi inte tittar på pedagogerna och barnen som *skapar skolan* varje dag. I den här kontexten blir Eva-Karin Wedins ord väldigt viktiga: *Det är sociala interaktioner och kommunikationsprocesser mellan vuxna och barn/elever, som makt, identitetskapande och lärande hänger ihop.* (Wedin, E-K., 2011, 27). Våra intervjuade klagar på att samhället, skolorganisationen eller kollegorna är inte intresserade eller att det finns motstånd i pedagoggruppen, men vem har ansvaret för att börja? Är våra intervjuade inte en del av samhället och en del av skolverksamheten?

3. Vad är jämställdhet för mig?

Lena-”Att människor får vara som dom själva vill oavsett kön, religion osv”

Stina-”Jämställdhet för mig är att alla får samma förutsättningar oavsett olikheter.”

Sandra- Jämställdhet för mig är att alla ska få plats och utrymme oavsett kön eller socialtillhörighet mm. “

Hälften av våra intervjuade pedagoger svarar på frågan om vad jämställdhet är för dem på ett sätt som får oss att förstå att de blandar ihop jämställdhet med jämliket (Hedlin, Marie, 2011, 7)

Eftersom läroplanen ställer tydliga krav på att pedagoger i förskolan ska arbeta mot diskriminering och för jämställdhet (skolverket, Läroplan för förskolan, 2011, 5) blir detta ett problem då? I inledningen av boken “Jämställdhetsarbete i skola och förskola” skriver Eva-Karin Wedin angående ojämställdheten i skolan *Men varför händer det så lite? Varför går utvecklingen så långsamt? Skolverket och andra bedömare lyfter fram en central orsak-bristen på kunskap.* (Wedin, E-K, 2011, 14). En vanlig föreställning är att man redan arbetar genusmedvetet och att man därför inte ser genus som något som behöver lyftas. Men för att kunna arbeta medvetet med genus behöver pedagogerna kunskaper så att de kan *distansera sig till de invanda mönstren* (Wedin, E-K, 2011, 41) Finns det tillräckligt med kunskap bland förskolorna personal för att göra det?

4. Är genus närvarande?

Båda pedagogerna som jobbar inom specialpedagogiken säger att genus inte är ett prioriterat område för dem, beroende på att de i sin vardag inte tänker genus utan hela tiden ser till barnen och deras behov på individnivå. Men kravet att arbeta genusmedvetet finns även i särkolans läroplan (Läroplan för särskolan, Skolverket, 2011, 7). Kanske kan man se specialpedagogiken som ett intersektionellt arbetsätt (Wedin, E-K, 2011, 56). Pedagogerna säger tydligt att de tar hänsyn till hela individen, inte bara genusaspekten. Eller är det så att det inte finns tillräckligt med kunskaper om genus inom denna verksamhet för att pedagogerna ska kunna lyfta upp genus likvärdigt med andra jämlikhetsfrågor?

Bland de andra intervjuade framgår det att ingen av förskolorna verkar ha en pågående, levande

gemensam strategi för hur man arbetar med genus. En av pedagogerna säger att det finns ett projekt som är i startgroparna, men att det nog kommer rinna ur i sanden eftersom det finns motstånd i pedagoggruppen och en annan pedagog har precis börjat att styra den här temat i hennes förskola.

Slutsatser

Vi två har erfarenhet i de områden vi har undersökt. Som sagt i inledningen, har Maria erfarenhet från specialpedagogik och Ana erfarenhet från både svensk och spansk förskola. Utifrån vårt syfte, att se hur olika förskolevärldar skiljer sig åt, valde vi ut pedagoger vi känner som passade in med syftet. Marias hypotes och erfarenhet om att genus inte är speciellt närvarande inom specialpedagogiska verksamheter verkar vara delad med de andra som jobbar inom detta område. Elevernas speciella behov tas upp som en prioritet och genus får en sekundär betydelse.

Anas erfarenhet från två olika länders förskolor och vars syfte var att få veta om synsätten på genus skiljer sig mellan dem var inte lika säkert på vad vi skulle hitta i intervjuerna. Ana upplever det spanska samhället väldigt långt ifrån jämställdhet. Trots att den spanska regeringen har det som i Spanien kallas "jämställdhetsverket", är genuspolitiken inte tillgänglig, det verkar inte påverka samhället. Det upplevs som något papper med goda avsikter som ligger på någons kontor. Genus verkar med hennes erfarenheter inte vara speciellt närvarande i spanska samhället.

Eva och Elena (de två spanska pedagoger) blir lite motpoler i diskussionen. Elena är medveten att genus är ett viktigt tema och att "något måste göras". Hon tar upp temat med sina kollegor med ingen väljer att verkligen informera sig, läsa någon bok i området eller gå på någon kurs. Till slut, inget förändras och det blir bara en utbyte av synpunkter med inga konsekvenser. Hon skyller på att samhället är svårt att förändras. Eva, tvärtom, är medveten av hur viktigt genus är i förskolan och i samhället och hennes förskola bestämmer sig för att börja undersöka i den här temat. Efter vi intervjuade henne började de aktivera sig. De hade några möten för att diskutera och se vilken deras utgångspunkt ska vara för att kunna gå vidare och t. ex. de har frågat oss om litteratur. De vill ha ett

projekt och verkligen göra skillnad. Det vi kan se då är att trots att genus inte verkar ha någon större plats i samhället kan man med vilja och nyfikenhet starta förändringar om alla engagerar sig. Något som vi känner är ett genomgående tema bland de övriga två intervjuade, Elin och Lena är att de hamnar i samma tankemönster som Elena. De erkänner att något behöver göras, men skyller på samhället och kollergorna som hinder för aktion.

I inledningen undrade vi om olika förskolor har samma behov att jobba med genustänkande och trots att svaren vi fått visar att det finns stora variationer och även olika svar till varför man inte gör det kan inte svaret vara något annat än ja! Skolan och förskolan måste vara medveten och jobba aktivt för att motverka traditionella könsmonster, för att alla barnen måste kunna få chansen att leva i en samhälle som inte hindrar deras möjligheter. Det är dessutom inte ett val, läroplanerna ställer tydliga krav på att det ska finnas ett medvetet genusarbete i varje verksamhet, från förskola upp till skola.

Efter att ha intervjuat dessa pedagoger och även, när vi tittar på oss själva, ser vi att vi kan inte vänta på förändring. En av Gandhis mest kända citation är *Be the change you want to see in the world*. Om vi vill se förändring måste vi förändras. Kanske det första genusprojekt man kan leda är att öppna kollegornas synvinkel om makt och genus. Att ha en genusprojekt som påverkar barnens verksamheter är kanske för ambitiöst när skolorganisationen eller kollegorna inte stödjer. Trots att det kan kännas lönlöst när kollegor verkar ointresserade är det vår skyldighet mot barnen och läroplanerna att försöka få till åtminstone den minsta förändring.

Referenslista

- *Läroplan för särskolan*, Skolverket, 2011
- SOU 2010:99 [Flickor, pojkar, individer](#). Om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan. Slutbetänkande av Delegationen för jämställdhet i skolan
- Johansson, Thomas; Lindgren, Simon och Hellman, Anette (2013) *Nya uppväxtvillkor - samhälle och individ i förändring*. Liber
- Martinsson, Lena och Reimers, Eva (2014). *Skola i normer 2 uppl.* Gleerup.
- Runa Patel & Bo Davidson (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Connell, Reawyn (2009). *Om genus*. Daidalos.

- *Läroplan för förskolan*, Skolverket, 1998
- Wedin, Eva-Karin (2011). *Jämställhetsarbete i förskola och skola*. Nordstedts Juridik.